

**СУДОВА ПРАКТИКА У СПАДКОВИХ СПОРАХ
ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ**

Попович К. Г.

аспірант 3 року навчання

кафедри цивільного права та процесу

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання забезпечення та захисту прав людини набувають особливої актуальності. Сфера спадкових правовідносин зазнала суттєвих трансформацій, в тому числі і в законодавчому руслі, а також збільшенням кількості спадкових спорів. У цих умовах саме судова практика відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного захисту спадкових прав, формуванні єдиних підходів до вирішення спорів та подоланні правової невизначеності.

Особливої уваги набуває значення судової практики як інструменту не лише правозастосування, а й правового відновлення України в умовах війни та повоєнного періоду. Судові рішення стають важливим джерелом адаптації правової системи до нових викликів,

Сприяють відновленню порушених прав громадян та забезпечення принципу справедливості і правової визначеності. Як визначає науковець Кобаль О. В., що сучасні наукові підходи трактують судовий прецедент як орієнтир у вигляді правового принципу, сформованого під час розгляду конкретної справи, який підлягає врахуванню судами при вирішенні подібних правовідносин. У такому розумінні прецедент фактично функціонує як джерело права, оскільки через нього формуються нові правила регулювання суспільних відносин, що набувають загальнообов'язкового характеру. Відповідно, у цих умовах судді виконують не лише правозастосовну, а й правотворчу функцію [2].

Актуальність дослідження даної теми зумовлена необхідністю комплексного аналізу судової практики у спадкових спорах у контексті сучасних викликів, спричинених воєнним станом, а також визначення її ролі у процесах правового відновлення держави. Метою даного дослідження є визначення особливостей судової практики спадкових спорів, виявлення проблем правозастосування та обґрунтування напрямів їх вдосконалення.

До актуальних рішень слід віднести постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду України від 20.07.2022 у справі № 461/2565/20. Суд зауважив, що свобода заповіту передбачає, що особа

реалізує своє право на його складання самостійно, на основі вільного та свідомого волевиявлення, яке за умови належного оформлення підлягає правовому захисту навіть після смерті заповідача. Як засадничий принцип спадкового права, вона також означає обов'язок поваги до волі заповідача та необхідність її виконання.

Визнання заповіту нікчемним через надмірно широке тлумачення вимог щодо його форми чи процедури посвідчення, передбачених частиною першою статті 1257 ЦКУ, суперечить принципу свободи заповіту. Якщо відсутні порушення внутрішньої волі чи її зовнішнього вираження під час складання та посвідчення заповіту, його недійсність не може обґрунтовуватися підставами, які прямо не встановлені законом. Інакше це фактично нівелює останню волю особи, позбавляючи її можливості реалізувати право на інше розпорядження у зв'язку із смертю.

Водночас участь свідків при посвідченні заповіту є обов'язковим, лише у випадках, коли через фізичні вади заповідач не може самостійно ознайомитися із його змістом. Саме недотримання цієї вимоги у такій ситуації, відповідно до частини першої статті 1257 ЦКУ України, тягне нікчемність заповіту [1].

Справи щодо надання особі додаткового строку для прийняття спадщини підлягають розгляду судами в порядку позовного провадження. У наукових колах висловлюється думка про доцільність їх розгляду в межах окремого провадження, оскільки формально відсутній спір на право. Проте на практиці між спадкоємцями нерідко виникає конфлікт щодо можливості прийняття спадщини особою після закінчення встановленого строку.

Відповідно до частини другої статті 1272 ЦКУ, спадкоємець, який пропустив строк, може звернутися із заявою про прийняття спадщини до нотаріуса (або, у сільській місцевості, до уповноваженої посадової особи органу місцевого самоврядування) за умови письмової згоди інших спадкоємців, які вже її прийняли. Водночас наявність заперечень з боку хоча б одного із спадкоємців свідчить про існування спору, що підлягає вирішенню судом саме в позовному порядку. Якщо ж такої суперечності немає, питання може бути врегульовано без судового втручання в межах нотаріальної процедури.

Суд визнає додатковий строк, лише за умови, що спадкоємець практично не прийняв спадщину. Якщо ж буде встановлено, що особа постійно проживала разом з спадкодавцем на момент відкриття спадщини, надання їй додаткового строку є безпідставним, оскільки відповідно до частини третьої статті 1268 ЦКУ така спадщина вважається прийнятою автоматично.

Судова практика вже формує «каркас» того, як працюватиме правова система після війни, і її вплив буде не формальними, а практичним і довготривалим [3].

Судова практика виконує функцію адаптації права до екстремальних умов. Вона фактично «закриває прогалини» законодавства, яке не встигло

відреагувати на виклики війни. У повоєнний період ці напрацювання стануть основою для подальших змін у законодавстві.

Отже, судова практика, сформована під час воєнного стану, має системоутворюючий характер і визначатиме основні напрями розвитку правової системи України в повоєнний період, забезпечуючи баланс, між принципами справедливості, правової визначеності та ефективного захисту прав людини і громадянина.

Література:

1. Верховний Суд. Касаційний цивільний суд. Постанова від 20 липня 2022 р. у справі № 461/2565/20.URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1303562/> (дата звернення 28.04.2026).

2. Кобаль О. В. Актуальні питання судової практики у правовій системі України.*Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/7>.

3. Кухарев О. В. Визначення додаткового строку для прийняття спадщини: актуальна судова практика.20.01.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/321125-opredelenie-dopolnitelnogo-sroka-dlya-prinyatiya-nasledstva-aktualnaya-sudebnaya-praktika>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-20>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЯХ

Серединко А. А.

доктор філософії,

викладач кафедри державно-правових дисциплін

Міжнародний університет

м. Одеса, Україна

Після початку повномасштабної агресії проти України питання доступу до освіти набуло нового змісту. Для деокупованих і прифронтових територій ідеться вже не просто про функціонування шкіл чи відновлення навчального процесу, а про здатність держави гарантувати дитині безпечне, безперервне й змістовне навчання за умов постійної загрози життю, руйнування інфраструктури, внутрішнього переміщення населення та накопичених освітніх втрат. У такій ситуації право на освіту слід оцінювати не формально, а через реальну можливість ним скористатися.

Конституція України закріплює право кожного на освіту [1]. Водночас в умовах війни реалізація цього права неминуче залежить від спеціальних